

Fråga om socialnämndens åtgärder beträffande en 16-årig flicka som misstänktes för att bl.a. missbruka rökheroin hade varit otillräckliga

AA klagade i en anmälan, som kom in till JO den 29 oktober 2004, på Familjenämnden i Sjöbo kommun. AA uppgav att hans 16 år gamla dotter BB sedan tidigare hade en missbruksproblematik och att hon sedan augusti månad var inne i ett aktivt missbruk av rökheroin. Han var kritisk mot att familjenämnden ännu inte hade ingripit med ett omhändertagande enligt lagen (1990:52) med särskilda bestämmelser om vård av unga, LVU.

Till anmälan fogades kopior av journalanteckningar avseende BB från Beroendecentrum vid Universitetssjukhuset MAS. Av anteckningarna, som avsåg perioden den 7 oktober 2004–13 oktober 2004, framgick bl.a. följande. BB skrevs den 7 oktober 2004 in vid Beroendecentrum för avgiftning från rökheroin på initiativ av socialtjänsten och föräldrarna. BB:s egen motivation var svårbedömd. Vid inskrivningssamtalet närvarade förutom BB bl.a. en socialsekreterare. Det framkom vid samtalet att BB sedan tidigare hade en missbruksproblematik avseende bl.a. sömnmedel, ”tjack” och ”brass” och att hon sedan fem veckor tillbaka missbrukade rökheroin regelbundet.

Anmälan remitterades till familjenämnden för utredning och yttrande. Familjenämnden lämnade som sitt yttrande en tjänsteskrivelse, undertecknad av enhetschefen CC. I yttrandet anfördes i huvudsak följande.

Bakgrund

Utredning enligt 11 kap 1 § SoL inleddes vid Familjförvaltningen 040817 rörande BB. Grund för detta beslut utgjordes av inkomna anmälningar rörande att BB förlupit hemmet till följd av konflikter och att hon befarades vistas i olämpliga miljöer.

I utredningen framkom inledningsvis att BB hade en pojkvän som missbrukade narkotika och som hon tillbringade mycket av sin tid tillsammans med. Relationen till vårdnadshavarna var konfliktfylld och BB:s skolgång oordnad. BB vitsordade att hon sedan sommaren 2004 provat olika slags droger och under september och oktober inkom flera anmälningar rörande eget missbruk hos BB.

BB ställde sig emellertid positiv till att bryta sitt beteende och till placering i familjehem; ett bistånd som också av ansvarig handläggare bedömdes kunna tillgodose hennes behov. Vårdnadshavarna uttalade sitt samtycke till detta bistånd.

Då BB vid kontakter med ansvarig handläggare uppfattats som drogpåverkad föreslogs BB avgiftning vid UMAS vilket hon i likhet med vårdnadshavarna samtyckte till. Avgiftning ägde rum under perioden 041007–041013 varvid BB tillstod att hon använt droger i större utsträckning än vad som dittills varit känt.

I samband med utskrivningen från UMAS 041013 fattades beslut om tillfällig familjehemsplacering enligt 4 kap 1 § SoL. Beslutet verkställdes samma dag. BB valde emellertid att avvika från familjehemmet 041025 och motsatte sig att återvända trots upprepade diskussioner med ansvarig handläggare.

BB vistades under avvikelsen från familjehemmet hos bekanta och uppgav i kontakterna med ansvarig handläggare att hon var drogfri. Efter överenskommelse mellan vårdnadshavarna och BB flyttade BB hem till sin familj 041101. Vid samtal på förvaltningen 041104 uppgav BB att hon var drogfri; att hon ej önskade något annat än att bo hemma hos sin familj respektive att fortsätta sin skolgång. Hon ställde sig positiv till kontakt med förvaltningens familjebehandlare vilket också vårdnadshavarna gjorde.

Dagen därpå, 041105 anmälde vårdnadshavarna att BB åter använt heroin samt lämnat hemmet i syfte att bo hos bekanta. I det flertal kontakter ansvarig handläggare hade med BB under perioden 041105-041119 förnekade BB att hon skulle ha använt ytterligare narkotika. Hon företedde heller ej synliga tecken på att ha gjort detta.

Vid samtal med BB 041119 uppgav hon sig trött på att bo runt hos olika vänner och att hon hamnat i konflikt med det drogmissbrukande umgänge hon tidigare haft. Hon uttryckte att hon önskade bistånd i form av placering vid behandlingshem.

Beslut fattades 041124 om placering enligt 4 kap 1 § Sol vid Högelids ungdomshem i Alvesta för fortsatt utredning i slutet vård. Beslutet verkställdes samma dag och såväl BB som vårdnadshavarna samtyckte till denna placering. Utredningen vid Högelid avses pågå till och med 050209 och familjenämndens myndighetsarbetsutskott har därmed föreslagits att enligt 11 kap 2 § SoL förlänga tiden för inledd utredning. Förslaget avser utredningstid t.o.m. 050223 i syfte att utredningsresultatet skall kunna erhållas och beaktas i den samlade bedömningen av vilka insatser som framöver bör aktualiseras.

Överväganden Sol–LVU

I det aktuella ärendet har BB ställt sig positiv till insatser i form av familjehemsplacering, kontakt med familjebehandlare samt institutionsplacering. Då hon på eget initiativ avbröt familjehemsplaceringen valde hon att efter en kort period flytta hem till vårdnadshavarna och uppgav sig drogfri. I den aktuella situationen bedömdes hon ej uppfylla kriterierna för vård med stöd av 3 § LVU då det inte kunde uteslutas att hennes behov kunde tillgodoses på frivillig väg och då hon i den aktuella situationen ej bedömdes utsätta sin hälsa och utveckling för påtaglig risk att skadas genom missbruk.

Ej heller under perioden 041105–041119 bedömdes BB:s situation motivera åtgärd enligt LVU då pågående missbruk ej kunde beläggas utifrån art och omfattning. Detta med hänvisning till frekventa bedömningar av hennes aktuella situation och till det faktum att BB ej ställde sig avvisande till dialog med socialtjänsten om frivilliga vårdinsatser.

Då utredning enligt 11 kap 1 § SoL är pågående kan denna samt vårdplan i ärendet ej tillsändas JO-ämbetet i dagsläget. Familjenämnden avser att komplettera remissvaret med dessa handlingar så snart ärendet avgjorts.

Bilägger upprättad uppdragsbeskrivning för Högelids ungdomshem avseende utredningsperioden 041124–050212 (bilagan här utesluten, JO:s anmärkning).

AA yttrade sig över remissvaret.

Från Länsstyrelsen i Skåne län inkom en kopia av ett beslut den 25 maj 2005 (dnr 701-43014-04) angående familjenämndens handläggning av det aktuella ärendet. AA hade under hösten 2004 även vänt sig till länsstyrelsen med klagomål mot nämnden. Länsstyrelsen hade överlämnat AA:s skrivelser till nämnden för s.k. intern klagomålshantering med en begäran om återrapportering. Nämndens rapport, som inkom till länsstyrelsen i januari 2005, föranledde länsstyrelsen att fatta ett beslut i vilket man i huvudsak uttalade följande.

Länsstyrelsen konstaterar att Familjenämnden sedan ärendet rapporterades slutfört utredningen och ansökt om vård med stöd av LVU. Familjenämnden har därigenom tillsett att den unga garanterats vård för sitt missbruk och att familjen får stöd och hjälp att bearbeta sina relationer.

Länsstyrelsen anser att Familjenämnden bör utveckla bättre verktyg för att bedöma om lämnat samtycke till vård i frivilliga former är tillräckliga garantier för att vård skall komma till stånd. De insatser som gavs under hösten är enligt Länsstyrelsens uppfattning insatser som är alltför dåligt underbyggda. Att bevilja insatser utan klart uttalat syfte och mål kan vara mer skadligt för den enskilde och även innebära upptrappning i ett pågående missbruk.

Länsstyrelsen vill framhålla vikten av att Familjenämnden utvecklar sina utredningsrutiner och sin skyldighet att samverka med andra myndigheter. Rutiner för bra samverkan med såväl hälso- och sjukvården som polisen är speciellt angelägen när det gäller unga missbrukare både för tidig upptäckt och för att förhindra kriminalitet.

Av länsstyrelsens redogörelse för ärendet framgick att BB hade omhändertagits omedelbart enligt LVU den 5 januari 2005 och att Länsrätten i Skåne län den 15 februari 2005 hade bifallit familjenämndens ansökan om att bereda BB vård enligt LVU.

JO hade i ärendet tillgång till förvaltningens utredningsdokument och journalanteckningarna i barnavårdsärendet.

I ett beslut den 26 oktober 2005 anförde *JO André* följande.

Jag ansluter mig till den bedömning som länsstyrelsen har gjort. Jag vill för egen del tillägga följande.

När det gäller barn och ungdomar som ägnar sig åt ett avancerat missbruk måste socialtjänsten se till att den unge snabbt får behövlig vård. Socialtjänsten måste ha en klar strategi för sitt utredningsarbete så att det så snart som möjligt står klart vilken vård som bör förordas i det aktuella fallet. Det torde inte sällan vara nödvändigt att ingripa med tvång i syfte att säkerställa vårdens genomförande; ett eventuellt samtycke från den enskilde utgör inte alltid en garanti för detta.

Den 17 augusti 2004 inledde familjeförvaltningen en barnavårdsutredning angående BB. Anledningen var bl.a. en anmälan från modern om att BB hade förlupit hemmet och att hon befarades vistas i olämpliga miljöer. I samband med att BB i oktober 2004 vårdades för avgiftning på Beroendecentrum, Universitetssjukhuset MAS, framkom att hon var inne i ett aktivt blandmissbruk och att huvuddrogen sedan en tid tillbaka var rökheroin. Under den tid som BB var

intagen vid sjukhuset diskuterade personal vid sjukhuset och förvaltningen frågan om behovet av fortsatta insatser för BB. Enligt en anteckning i sjukhusets journal den 8 oktober 2004 framförde sjukhuset till förvaltningen att man från sjukhusets sida såg mycket allvarligt på BB:s missbruk och att om missbruket fortsatte kunde flickan avlida eller ta allvarlig skada. Sjukhuset uttryckte en tveksamhet till den eftervård som förvaltningen planerade – placering i familjehem – och framförde att det eventuellt fordrades mer kraftfulla insatser, t.ex. behandlingshem.

I samband med BB:s sjukhusvistelse stod det således klart för förvaltningen att BB:s missbruksproblematik var mer omfattande än man dittills hade känt till. De nya uppgifterna påkallade ett snabbt och kraftfullt ingripande från nämndens sida för att säkerställa att BB inte gavs tillfälle att fortsätta med sitt mycket allvarliga missbruk. Förvaltningen hade att bedöma vilken form av insats som var nödvändig för att tillgodose detta. Det krävdes också noggranna överväganden från förvaltningens sida angående i vad mån ett samtycke från flickan kunde anses som tillräckligt för att säkerställa vårdens genomförande.

Förvaltningen valde att placera flickan i ett familjehem. Det kan enligt min mening med fog ifrågasättas om detta var en tillräckligt ingripande åtgärd. BB rymde från familjehemmet efter endast en kort tid. Det borde i vart fall vid den tidpunkten ha stått klart för förvaltningen att familjehemsinsatsen inte var tillräcklig för att tillgodose flickans vårdbehov och att hennes samtycke till den insatsen inte heller säkerställde att vården skulle komma till stånd. Med tanke på flickans ungdom, det allvarliga missbruket och de uppgifter som sjukvården synes ha framfört till förvaltningen måste det i detta skede ha förelegat mycket starka skäl för att överväga ett ingripande med stöd av LVU.

Familjeförvaltningen arbetade vidare med att försöka motivera BB att ta emot hjälp på frivillig väg. Omedelbart efter avvikelserna från familjehemmet diskuterades en återgång dit, men efter att BB några dagar senare definitivt sade nej till detta försökte förvaltningen fortsättningsvis att få hennes samtycke till en vistelse på behandlingshem. Efter några veckor, under vilka BB mestadels synes ha levt under oordnade förhållanden, kom den 24 november 2004 en frivillig placering på ett utredningshem till stånd. Av de från förvaltningen inhämtade handlingarna framgår att BB drygt en månad senare avvek från hemmet. Den 5 januari 2005 tvångsomhändertogs hon med stöd av LVU genom beslut av nämndens ordförande efter att hon hade påträffats av polisen i s.k. missbruksmiljö.

Det allmänna intrycket av vad som har kommit fram om förvaltningens handläggning under hösten 2004 är att den har varit alltför passiv bl.a. i det avseendet att man i hög grad har låtit flickans inställning styra valet av vilken behandlingsinsats som skulle föreslås. Även om jag som JO är återhållsam med att uttala mig om en myndighets bedömning i ett enskilt fall vill jag ändå, mot bakgrund av vad som var känt om flickans situation och det akuta vårdbehov som hon synes ha haft, framföra den synpunkten att det är förvånande att förvaltningens tjänstemän inte vid något tillfälle under den aktuella tidsperioden bedömde att förutsättningarna för

ett ingripande med stöd av LVU var uppfyllda. Omständigheterna var under alla förhållanden sådana att tjänstemännen, oavsett sin egen inställning i saken, borde ha hänskjutit frågan om ett eventuellt tvångsomhändertagande av BB till familjenämnden eller nämndens ordförande för en bedömning långt tidigare än vad som nu var fallet.